

Fazekas Lóránd

Egy első világháborús sebesült katona időtöltése

A tragikus sorsú lírikus, az első világháború költőáldozata, Gyóni Géza híres verssorai jutnak eszünkbe, mikor a világháborúk szörnyűségeiről olvasunk:

*Csak egy éjszakára küldjétek el őket,
Az uzsoragarast fogukhoz verőket.
Csak egy éjszakára.
Mikor gránát-vulkán izzó közepén,
Úgy forog a férfi mint a falevél,
S mire földre omlik, ó iszonyú omlás,
Szép piros vitézből fekete csontváz. (Gyóni 1943: 167)*

Az 1914. június 28-i sarajevói merényletet követően, július 25-én este 6 órakor az Osztrák-Magyar Monarchia és Szerbia diplomáciai kapcsolata megszakadt, a merénylet után egy hónappal, július 28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának, július 29-én kezdődött Belgrád bombázása. Ezek az első világháború kezdetének dátumai. Az 5. és 6. hadtestet a Drina menti első csatákban vereség éri. Így rövidesen hősi halottakról, súlyos sebesültekről érkeztek a hírek. Sebesültekkel teltek meg a háborús kórházak. Köztük ott van Marossy Tamás, a Nagykárolyból vagy Nagykároly vidékéről származó 5. népfelkelő ezredbeli tizedes is. (A népfelkelőkhöz tartoztak mindazok a civilek, akik 19 és 42 év között voltak, és sem a hadsereghez, sem a honvédséghez nem tartoztak. Szükség esetén nekik is hadba kellett lépniük.) Sebesülésének súlyosságát nem ismerjük. Hogy sérülése időleges vagy egy életre szóló rokkantságot eredményezett-e, pontosan ezt sem tudjuk. De azt, hogy mint sebesült időtöltésként ügyesen faragott, ezt az utókorra hátrahagyott munkája, egy *türelemüveg* bizonyítja.

Még a 20. század elején is, ha nem is túl gyakori, de elterjedt időtöltés volt ez a szakemberek közül is csak kevesek által ismert szórakozási forma. A türelemüveg Nyugat-Európában a 16. század óta kedvelt szabadisz volt, készítésére Németországban egész kézműves műhelyek alakultak. Onnan

terjedt Közép-Európa felé, de a Kárpát-medencében soha nem vált tömegessé és árucikké. Ezért, valamint törékenysége miatt ma már csak igen keveset őriznek a családi hagyatékok.

Kik és hogyan készítették?

A türelemüveg készítése nemcsak faragó tehetséget, sok időt, hanem – amint neve is mutatja – igen sok türelmet is kívánt. Nevezték még *türelemmunkának*, készítői után *rabmunkának*, *bányászpalcának*, elhelyezéséből eredően *vitripalcának*. A mesterek szórakozásból, időtöltésből vagy éppen mások megajándékozására készítették. Így a börtönben töltött éveik alatt rabok, tengerészetből kiöregedett matrózok, nyugalomba vonult bányászok, háborús sebesültek, rokkantak, a falvak ezermesterei találták meg benne szabadiós elfoglaltságukat. A korai üvegeket Nyugat-Európában kolostorok szerzetesei készítették. Egy-egy, akár száznál is több részből álló türelemüvegen olykor több mint egy évet is dolgoztak. Az aprólékos munka a látást rohamosan megviselte.

A palackba zárt világ többnyire készítője foglalkozásához, életének emlékeihez fűződik, amit ő az évtizedek alatt megélt, s mintegy meg akart örökíteni, hogy ott legyen lakásában, szerettei halála után is emlékezzenek rája, munkájára. Így születtek bányászatot, hajózást megjelenítő kompozíciók, az utóbbiakat fekvő üvegekbe helyezték el. A pásztorok, falusi faragók mezőgazdasági életképeket, például szüretjelenetet helyeztek az üvegbe. A faragók vallásosságára mutatnak a vallási témák: oltárt, Golgotát, keresztutat ábrázoltak. Erre mondta egy pásztoember, *a Krisztus kínszenvedésének üvegbe rakása maga is kínszenvedés*. A figurák, tárgyak, jelenetsorok, életképek megformálására a fán kívül papírt, színes selymeket, esetleg ezüstös fonalat használtak, melyeket apró részekként fából készült hosszú csipeszekkel, horgos végű drótokkal helyeztek az üvegbe (István 1980: 48).

Marossy Tamás türelemüvege

Ez a kis kitérő közelebb hozza hozzánk sebesült katona munkáját. Valószínűleg az életben maradás miatti hálából választott vallási témát, melyben a Golgota középső keresztjét, rajta a megfeszített Jézust jelenítette meg. A kereszténység e legrámaibb eseményének ábrázolására egy 141 mm ma-

gas, 70 mm átmérőjű, lekerékített vállú és 12 mm-es, kifelé hajló szájnylású átlászó üveget használt a készítő, melynek alja kissé homorú, rajta egy ki-domborodó számmal: 400, mely az üveg úrtartalmát jelenti.

A kompozíció 34 kisebb-nagyobb faragott faelemből áll, melyben a domináns részt a kereszt és egy X lábú bak képezi. Kiegészítő attribútumok a keresztre feszítés eszközei, a kalapács, harapófogó, csákány, a létra, a megcsúfolás eszköze, a nádszál, a lándzsa, mellyel Longinus megnyitotta Jézus mellkasát, az őrzés eszközei, a buzogány, a kés, a kard, valamint a puska, mint a jelenkor fegyvere, mely az alkotás korát viszi a képbe.

A 78 mm magas kereszt, a kompozíció központi része a bak tengelyére támaszkodik, mely 42 mm-re van az üveg aljától. A bak elülső lábainak rézsútós aljába mélyítve illeszkedik bele a kés és a kard, a hátsó lábakba a lándzsa és a puska, míg a lábak tetejének vízszintes része elől a csákányt és a buzogányt, hátul a kalapácsot és a harapófogót tartja. A mester a kereszt hátára akasztva helyezte el a létrát, egy kiálló éken a kis fekete végű „nádszálát”.

Az üvegbe helyezés előtt minden alkotóelemet kifaragnak, és próbaképpen össze is illesztik, hogy az üvegbe helyezéskor a részek könnyedén egymásba illeszthetők legyenek. A bak hét részből áll, a kereszt kettőből, a létra kilencből, a kalapács, a csákány, a harapófogó, a kard két részből, a puska ötből tevődik össze, míg a kés és a lándzsa egy darabból van. Az alkotó a keresztre papírra nyomtatott korpuszos feszületet ragasztott. A bak tengelyére pedig szintén ragasztva egy kis 2x2,5 cm-es papírlap került, mely a készítő nevét, kilétét és a készítés idejét örökíti meg, a következő szöveggel:

*Készítette
Marossy Tamás
5. népfelkelő
ezredbeli sebesült tizedes.
1914. X. 23-án.*

A munka befejeztével az üveget parafa-, illetve fából faragott dugóval vagy lekötéssel zárták le. Jelen esetben a mester ez utóbbit alkalmazta. Vas-tag zsírpapírral fedte, körülvágta, és aranyszállal rögzítette az üveg szájához. A kompozíció törekszik a szimmetriára, a részek arányosak, a legkisebb alkotóelemek is nagy pontossággal faragottak. A hegyes ceruzával írott szöveg ma is szépen olvasható.

A türelemüveg a mindjárt a háború első hónapjaiban a frontra került, sebesülése révén hosszú ideig kórházi ápolásra szorult, a kórházból rokkantként hazaküldött népfelkelő katona munkája. Hogy mikor és hogyan került Hámon Róbert (1873–1934) szatmári székesegyházi kanonokhoz, nem tudjuk, tőle később nagykárolyi rokonai örökölték.

Szakirodalom

GYÓNI Géza

1943 *Gyóni Géza összes versei*. Mefhosz Könyvkiadó, Budapest

ISTVÁN Erzsébet

1980 A türelemüvegek. *Élet és Tudomány* XXV. (11) 28.





1. Türelműveg – előnézet



1. Türelemüveg – hátulnézet